

Вікторія Чернописька

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету “Львівська політехніка”,
кандидат історичних наук,
асистент кафедри теорії та філософії права
Vika_Ch07@ukr.net

Тарас Гарасимів

Навчально-науковий Інститут права та психології
Національного університету “Львівська політехніка”,
заступник директора – декан повної вищої освіти,
доктор юридичних наук, професор
кафедри теорії та філософії права
Garasumiv_@ukr.net

ПРАВОВА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ У ПЛОЩИНІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОГО ДИСКУРСУ

© Чернописька В., Гарасимів Т., 2018

Інтеграційні процеси, що відбуваються у сучасному світі, призводять до розвитку національної системи законодавства. Досліджуючи виникнення та еволюцію українського законодавства, варто зауважити, що цей процес є тривалим і характеризується конкретними етапами розвитку й становлення нашої держави. Впроваджуючи інтеграційні процеси в країні, насамперед, необхідно керуватися тим, що кожна правова система певної держави, яка обумовлюється системою національного законодавства, є унікальною. Інтеграція правової системи України має забезпечуватися створенням єдиного правового порядку з урахуванням національної ідентичності, а не повною ідентифікацією правопорядків. Зміст інтеграційного правового процесу країни полягає в “апперцепції” тих елементів чи способів, методів та форм інших правових систем, яких їй не вистачає. Відтак визначальною метою такого процесу є якісне та ефективне підвищення національного правового регулювання зі збереженням конститутивних цінностей в основних інституціях права. Отже, аналіз правої інтеграції України в контексті глобалізаційного дискурсу виступає предметом запропонованої статті.

Ключові слова: правова інтеграція; правова система; держава; глобалізація; інтеграційні процеси; міжнародно-правові стандарти; міжнародне співробітництво; міжнародне право; національне законодавство.

Тарас Гарасимів, Вікторія Чернописька

ПРАВОВАЯ ИНТЕГРАЦИЯ УКРАИНЫ В ПЛОСКОСТИ ГЛОБАЛИЗАЦИОННОГО ДИСКУРСА

Интеграционные процессы, происходящие в современном мире, приводят к развитию национальной системы законодательства. Исследуя возникновение и эволюцию украинского законодательства, следует отметить, что этот процесс является длительным и характеризуется конкретными этапами развития и становления нашего

государства. Внедряя интеграционные процессы в стране, прежде всего, необходимо руководствоваться тем, что каждая правовая система данного государства, которая определяется системой национального законодательства, является уникальной. Интеграция правовой системы Украины должно обеспечиваться созданием единого правового порядка с учетом национальной идентичности, а не полной идентификацией правопорядка. Содержание интеграционного правового процесса страны заключается в “апперцепции” тех элементов или способов, методов и форм других правовых систем, которых ей не хватает. Поэтому определяющей целью такого процесса выступает качественное и эффективное повышение национального правового регулирования с сохранением конститутивных ценностей в основных институтах права. Поэтому анализ правовой интеграции Украины в контексте глобализационного дискурса выступает предметом предлагаемой статьи.

Ключевые слова: правовая интеграция; правовая система; глобализация; государство; интеграционные процессы; международно-правовые стандарты; международное сотрудничество; международное право; национальное законодательство.

Victoriya Chornopyska

Institute of Jurisprudence and Psychology
Lviv Polytechnic National University
Department of Civil Law and Procedure
Ph. D.

Taras Harasymiv

Institute of Jurisprudence and Psychology
Lviv Polytechnic National University
Department of Theory and Philosophy of Law
Sc. D., Prof.

LEGAL INTEGRATION OF UKRAINE IN THE PLAN OF GLOBALIZATION DISCUSSION

The integration processes taking place in the modern world lead to the development of the national system of legislation. Exploring the origin and evolution of Ukrainian legislation, it should be noted that this process is long and characterized by specific stages of development and the formation of our state. Introduce the integration processes in the country, first of all, it is necessary to be guided by the fact that each legal system of a certain state, which is stipulated by the system of national legislation, is unique. Integration of the legal system of Ukraine should be ensured through the creation of a single legal order taking into account national identity, rather than the full identification of law and order. The content of the integration legal process of the country consists in the "apperception" of those elements or methods, methods and forms of other legal systems that it lacks. Therefore, the decisive goal of such a process is the qualitative and effective increase of the national legal regulation with the preservation of constitutive values in the basic institutions of law. Therefore, the analysis of the right integration of Ukraine in the context of globalization discourse is the subject of the proposed article.

Key words: legal integration; Legal System; globalization; state; integration processes; international legal standards; international cooperation; international law; national legislation.

Постановка проблеми. Існуючі в сучасному світі активні процеси глобалізації та регіоналізації економічної, політичної, культурної та інших сфер життя актуалізують проблему

взаємодії та зближення національних правових систем. Доволі актуально у сучасних умовах прояву юридичних контроверз виступає формування правового фундаменту держави, що обумовлює собою відображення об'єктивних процесів її розвитку в рамках регіону країни, світу.

Інтеграційні процеси, що відбуваються у сучасному світі, призводять до розвитку національної системи законодавства. Досліджуючи виникнення та еволюцію українського законодавства, варто зауважити, що цей процес є тривалим і характеризується конкретними етапами розвитку й становлення нашої держави. Законодавство окремих країн функціонує у певних історичних умовах розвитку цих держав і досягнутого рівня їх соціально-економічної стабільності. Впроваджуючи інтеграційні процеси в країні, насамперед, необхідно керуватися тим, що кожна правова система певної держави, яка обумовлюється системою національного законодавства, є унікальною. Інтеграція правової системи України має забезпечуватися створенням єдиного правового порядку з урахуванням національної ідентичності, а не повною ідентифікацією правопорядків.

Аналіз дослідження проблеми. Основні концепти та тенденції розвитку правової інтеграції в контексті глобалізаційного виміру є предметом полеміки сучасної юридичної науки. Науковою розробкою цього питання займалися такі українські автори: Ю. Баулін, В. Борисов, О. Броневицька, О. Житний, Є. Лашук, С. Лихова, А. А. Музика, В. Навроцький, Л. Новікова, Ю. Пономаренко, В. Попович, А. Савченко, М. Хавронюк, А. Хірсін, П. Фріс, Н. Юзікова та ін. Попри наявні наукові розвідки окремі аспекти досліджуваної проблематики потребують систематичного аналізу в зв'язку із перманентною необхідністю приведення у відповідність українського законодавства до міжнародно-правових стандартів.

Метою статті є окреслити особливості правової інтеграції в контексті глобалізаційного виміру та визначити найбільш конструктивні напрямки оптимізації правового регулювання в системі інтегрованого правового простору.

Виклад основного матеріалу. Питання аналізу правової інтеграції потребують ґрунтовної теоретичної розробки, наукового осмислення та розвитку у вітчизняній правовій науці. Сьогодні в юридичній літературі відсутнє універсальне тлумачення процесу правової інтеграції, більше того, часто ототожнюється дефініція “правова інтеграція” з такими близькими, але не еквівалентними поняттями: “глобалізація”, “регіоналізація”, “рецепція”, “уніфікація”, “апроксимація”, “гармонізація”, “інкорпорація”, “адаптація”, “транспозиція”, “імплементація” тощо.

Розвиток сучасного суспільства відбувається в умовах тотальної глобалізації, яка обумовлює нові соціальні відносини, надаючи їм універсальних особливостей, та форсує взаємодію між державами світу та іншими міжнародними суб'єктами. Глобалізація (*англ. globalization*) – це процес всесвітньої політичної, культурної та економічної інтеграції, тобто взаємне розширення, пристосування та об'єднання “чого-небудь” у єдине ціле [1, с. 193]. Дефініція “інтеграція” модифікувала поняття “міжнародне співробітництво” / “європейське співробітництво”, яке не окреслювало особливостей нових явищ, тому інтеграція осмислюється як вихід за межі такого співробітництва аж до утворення універсальної інституції, що характеризується наддержавними/наднаціональними ознаками [2, с. 158]. В цілому глобалізаційні процеси сприяють гармонізації та комплементарності різних культур, народів, дотриманню прав і свобод людини та утвердженню норм міжнародного права.

Сьогодні уже не потребує додаткової аргументації те, що глобальна та регіональна інтеграція є не лише об'єктивними процесами, котрі потребують раціоналізуючих коректив з ціллю виправлення аберацій історії (і, тим більше, досить сумнівним є те, що ці процеси в принципі можна редукувати до суб'єктивних мотивацій зі сторони зацікавлених їхніх учасників). Вони є логічними закономірними (а відтак, неминучими) тенденціями суспільно-культурного розвитку соціуму, що переживає певний еволюційний бум у структурно-функціональній динаміці.

Слушно зауважує Хірсін А. В., що оскільки комунікативна взаємодія індивідів генерує соціум до нової форми структурно-корпоративного порядку, так за аналогією із розширенням інтернаціональних відносин комплектується більш досконаліша інтегральна структура міжнародної єдності, ігнорування якої було б доволі необачним. Оскільки фактично на усіх системно-динамічних ступенях організації визначальним фактором утвердження будь-якого порядку виступає кореляція поведінкової свободи підсистем та елементів, у результаті чого (мірою збільшення обсягу й зростання інтенсивності таких взаємодій) їхня поведінка набуває дедалі менш “довільного” характеру. Аналогічно за цим же принципом активізація міжнародних відносин зумовлює формування наднаціональної нормативності, в контексті якої зобов’язане розвиватися право країн, які виступають сторонами означених відносин (в іншому випадку зростатиме небажана напруженість у міжнаціональних стосунках, що суттєво гальмуватиме процес реалізації інтересів кожної зі сторін) [3, с. 53].

У межах інтеграційних претензій української держави екстремним завданням є забезпечення ефективного процесу приведення національного законодавства у відповідність з міжнародними стандартами. Зміст інтеграційного правового процесу країни полягає в “апперцепції” тих елементів чи способів, методів та форм інших правових систем, яких їй не вистачає. Відтак визначальною метою такого процесу виступає якісне та ефективне підвищення національного правового регулювання зі збереженням конститутивних цінностей в основних інституціях права. Тому інтеграційні процеси необхідно розглядати не як самоціль, а лише як один з евентуальних засобів розвитку національної правової системи [4, с. 133].

Реалізація інтеграційних процесів на паритетних принципах – основоположна норма міждержавної взаємодії. Входження України у загальносвітові процеси розпочалося задовго до здобуття нею незалежності. Так, 24 жовтня 1945 р. Українська Радянська Соціалістична Республіка (УРСР) отримала членство в ООН, що де-факто заклало початки інтегративних процесів України в світовий правовий простір та обумовило нагальність юридичного обґрунтування позиції нашої країни щодо участі в різних міжурядових/міждержавних заходах/інституціях.

Після проголошення незалежності у 1991 р. Україні необхідно було усвідомити не лише свій суверенний статус, переосмислити конститутивні ідеологічні детермінанти, що упродовж тривалого часу зумовлювали її політичний та правовий розвиток, окреслити нові правові принципи функціонування держави та соціуму на основі загальнолюдських цінностей, але й виробити власну правову, науково обґрунтовану концепцію майбутнього розвитку [5, с. 696]. Як універсальна правонаступниця прав та обов’язків УРСР Україна зобов’язалася виконувати усі регули держави-члена ООН.

Отримання Україною у 1995 р. членства РЄ мобілізувало становлення нашої держави у європейському правовому просторі, що триває до сьогодні. Результативність правового регулювання інтеграційних процесів залежить від динаміки імплементації державою міжнародних стандартів ООН, РЄ, ЄС у національну систему законодавства та їх ефективної реалізації на внутрішньодержавному рівні. Принцип якісного застосування та гармонійної взаємодії міжнародного права з внутрішньонаціональним правом держави є визначальним питанням кожної окремої національної правової доктрини. Теоретико-методологічну базу взаємодії національного та міжнародного права окреслюють моністична та дуалістична концепції, що своєю чергою ґрунтуються на верховенстві (приматі) міжнародного права над внутрішньодержавним правом, і на приматі внутрішньонаціонального над міжнародним правом [6, с. 136].

У радянський період ідею верховенства національного права науково розвивав А. Я. Вишинський, дослідження якого піддав значній критиці український вчений – професор В. Г. Буткевич, який зауважив, що “Андрій Януарійович (Вишинський) абсолютизував міру впливу внутрішньодержавного законодавства соціалістичних країн” [7, с. 136]. У більшості країн світу розповсюдженою є теорія верховенства (примату) міжнародного права, що набуває дедалі більшої утилітарної значущості. Нгуен Куок Дінь та його співавтори в популярному своєму виданні, посилаючись на сформульований Міжнародним судом ООН “принцип верховенства міжнародного права над внутрішнім” стверджують, що “ця проблема вже не підлягає дискусії” [8, с. 49]. Разом з

тим досвід окремих країн щодо запровадження примату міжнародного права на національному рівні свідчить про неоднозначність, існує абсолютний примат, помірний, обмежений або вибірковий [9, с. 66–67].

Міжнародно-правова доктрина України, як уже зауважувалося, бере свій початок з 1922–1991 рр. – періоду перебування нашої держави у складі СРСР, що, як результат, унеможливило формування самостійної правової політики щодо проблеми пропорцій національного та міжнародного права. Закономірно, що у тоталітарному суспільстві СРСР загальноновизнаною була ідеологія абсолютного верховенства внутрішньодержавного права. Тому нагальність оперативного переосмислення радянської моделі співвідношення національного та міжнародного права стала очевидною в Україні одразу після проголошення нею незалежності.

Першим практичним кроком у вирішенні означеної проблеми стало закріплення у частині III ст. X Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. № 55-XII “переваги загальнолюдських цінностей над класовими, пріоритету загальноновизнаних норм міжнародного права перед нормами внутрішньодержавного права”. Значно тривалим та дискусійним стало окреслення позиції відносно взаємодії міжнародного і внутрішнього права в Конституції України від 28 червня 1996 р., яка так і не зуміла цілковито втілити ідеологію співвідношення національного та міжнародного права, закріплену частиною третьою ст. X Декларації про державний суверенітет України.

Погоджуємося із науково обґрунтованою позицією вітчизняних вчених, що положення закріплене ст. 9 Конституції України про “чинні міжнародні договори, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України, а укладання міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України”, має абсолютно позитивістський підхід. Отже, Конституція України не вирішила проблеми взаємодії національного і міжнародного права в обсязі, необхідному для соціуму [10, с. 33–34].

Європейські експерти з проблематики співвідношення українського та міжнародного права звертають увагу, що означене питання досить примітивно, вузькоглядно урегульоване на національно законодавчому рівні.

По-перше, до конституційно-правового регулювання віднесено лише певну категорію міжнародних договорів, а саме ті, що ратифіковані Верховною Радою України, відтак поза увагою залишаються міжнародні договори, які не потребують ратифікації, звичаєве міжнародне право та загальноприйняті стандарти й принципи міжнародного права, рішення, висновки, рекомендації міжнародних організацій та органів, враховуючи й практику міжнародних судових інституцій. Правовою обмовкою у цьому контексті виступає те, що в ст. 18 Конституції України задекларовано: “зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства та загальноновизнаними принципами і нормами міжнародного права”.

По-друге, із контексту конституційних положень випливає те, що міжнародні договори, ратифіковані Україною, становлять частину національного законодавства, правдоподібно, на рівні звичайного закону [11].

Підтримуємо слушні зауваження М. В. Буроменського щодо того, що “положення статті 9 Конституції України не є доктринально вдалим, оскільки породжує як у теорії, так і на практиці значно більше питань, ніж відповідей” [12, с. 51]. Вищеназвані положення Конституції продукують певну юридичну міфологему про інкорпорацію міжнародних договорів до української правової системи та національного законодавства. Загальноприйнятою є світова практика, що міжнародно-правова норма завжди і всюди зберігає свою правову природу як міжнародне зобов’язання [13, с. 33–34]. Отже, міжнародні договори, які ратифіковані національним законодавчим органом зостаються міжнародними договорами, натомість конституція зберігає за собою право визначати тільки правила їх використання у внутрішньому правопорядку. Звичайно, на нашу думку, задекларована засада не є коректною, що пов’язано, очевидно, зі суб’єктивним фактором – особистою позицією укладачів Конституції України.

З огляду на сказане вище, можемо підсумувати, що сучасна правова доктрина України в проблемі взаємодії системи національного законодавства та національної правової системи зі системою міжнародного права засвідчує частковий/неповний примат міжнародного права, який обмежений Конституцією України. У площині практичного застосування міжнародних стандартів у внутрішньому правопорядку України комплектується плюралізм правових метод ефективного реагування на світовий правовий простір. Вагоме значення для якісного забезпечення процесу імплементації норм міжнародного права у національне законодавство має організація продуктивного правового механізму, спрямованого на досягнення кращих світових стандартів.

Втім, означений механізм взаємодії зобов'язаний містити такі елементи: 1) формулювання визначальних принципів взаємодії; 2) окреслення спільних та автономних сфер правового регулювання, напрямів і меж національної та міжнародної правотворчості; 3) визначення правових засобів взаємодії та суб'єктів їх реалізації; 4) узгодження норм національного та міжнародного права в процесі право творення та реалізації [14, с. 394–400]. Враховуючи об'єктивні обставини кожна окрема держава формує осібний, властивий лише їй правовий механізм досягнення національною системою законодавства або ж її певною частиною відповідності міжнародним стандартам.

Висновки. Отже, ведучи мову про правову інтеграцію України у площині глобалізаційного дискурсу, вважаємо за доцільне акцентувати увагу не стільки на “уніфікаційних” її аспектах, скільки на пошуках оптимальних шляхів гармонійного функціонального поєднання культурно-диференційованих правових систем. Оскільки авансована штучна “стандартизація” правових норм не забезпечує конституювання фактичної єдності держав/народів. Проте, як показує досвід, без досягнення такої єдності (хоча б у окремих цільових принципах) нормативні правові стандарти не діють у фактичних правовідносинах. Тому, з глобалізацією міжнаціональних комунікацій у різних суспільних сферах (насамперед, у царині правотворчого дискурсу) поступово зростатиме усвідомлення світової культурної спільності, що має стати гарантом дієвості загальнолюдських норм як інтегруючих основ стосовно внутрішньонаціональних законодавств в системах регіонального та глобального правового регулювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Новий тлумачний словник української мови* : у 4 т. / уклад. В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. Київ: АКОНІТ, 1998. – Т. 2. 1998. – 912 с.
2. Луць Л. А. *Європейські міждержавні правові системи та проблеми інтеграції з ними правової системи України (теоретичні аспекти)*. – Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. – 304 с.
3. Хірсіні А. В. *Концептуальний зміст правової інтеграції: сучасні дискусії та шляхи конструктивного діалогу*. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2014. № 1. – С. 52–57. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nrpaui_2014_1_12.
4. Дороніна Ю. А. *Правова інтеграція України: теоретичні аспекти. Актуальні проблеми сучасного міжнародного права* : зб. наук. ст. за матеріалами I Харк. міжнар.-прав. читань, присвяч. пам'яті проф. М. В. Яновського і В. С. Семенова, Харків, 27 листоп. 2015 р. : у 2 ч. Харків, 2015. – Ч. 2. – С. 131–136.
5. *Правова доктрина України: у 5 т. Заг. ред. Ю. П. Битяка*. Т. 2. *Публічно-правова доктрина України*. – Харків: Право, 2013. – 864 с.
6. Дмитрієв А. І., Муравйов В. І. *Міжнародне публічне право* : навч. посіб. / Київ: Юрінком Інтер, 2000. – 640 с.
7. Буткевич В. Г. *Советское право и международный договор*. – Киев: Выща школа, 1977. – 264 с.
8. Неуєн Куок Динь, Патрик Дайє, Алэн Пелле. *Международное публичное право: в 2 т.* – Т. 1. – Київ: Сфера, 2000. – 440 с.
9. *Актуальные проблемы международного прав* / Под. ред. Г. А. Анцелевич, А. А. Покрецука. – Киев: Укр. акад. внешней торговли, 2006. – 351 с.
10. Семенов В. С., Прагнюк О. Я. *Міжнародно-правові аспекти Конституції України*. – Київ: Ін Юре, 1997. – 32 с.
11. *Opinion on the Constitution of Ukraine, Strasbourg, 11 March 1997, CDL-INF(97)2*. [Електронний ресурс] / Режим доступу: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-INF\(1997\)002-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-INF(1997)002-e).
12. Буремєнський М. В. *Деякі особливості застосування в Україні міжнародних договорів по боротьбі з організованою злочинністю*. *Вісник академії правових наук України*. 1999. – №2(17). –

С. 50–58. 13. Денисов В. Н., Мельник А. Я. *Розвиток правових засад та механізмів верховенства міжнародного права у внутрішньому праві України. Взаємодія міжнародного права з внутрішнім правом України.* – Київ: Юстиніан, 2006. – С. 50–58. 13. Денисов В. Н., Мельник А. Я. *Розвиток правових засад та механізмів верховенства.* – С. 12–39. 14. Луць Л. А. *Проблеми взаємодії національних та міждержавних правових систем. Правова держава: Щорічник наукових праць.* Київ: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. Вип. 13. – С. 394–400.

REFERENCES

1. *Novyi tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy: u 4 t.* [New Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language] Uklad. V. V. Yaremenko, O. M. Slipushko. Kyiv: AKONIT Publ., 1998. T. 2. 1998. 912 p.
2. Luts L. A. *Yevropeiski mizhderzhavni pravovi systemy ta problemy intehtratsii z nymy pravovoi systemy Ukrainy (teoretychni aspekty)* [European Interstate Legal Systems and Problems of Integration with the Ukrainian Legal System (Theoretical Aspects)] Kyiv: In-t derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy Publ., 2003. 304 p.
3. Khirsin A. V. *Kontseptualnyi zmist pravovoi intehtratsii: suchasni dyskusii ta shliakhy konstruktyvnoho dialohu* [Conceptual content of legal integration: contemporary discussions and ways of constructive dialogue]. Yurydychnyi visnyk. Povitriane i kosmichne pravo. 2014. No. 1. pp. 52–57.
4. Doronina Yu. A. *Pravova intehtratsiia Ukrainy: teoretychni aspekty* [Legal Integration of Ukraine: Theoretical Aspects]. Aktualni problemy suchasnoho mizhnarodnoho prava : zb. nauk. st. za materialamy I Khark. mizhnar.-prav. chytan, prysviach. pamiati prof. M. V. Yanovskoho i V. S. Semenova, Kharkiv, 27 lystop. 2015 r. : u 2 ch. Kharkiv, 2015. Vol. 2. pp. 131–136. Available at: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/9753/1/Doronina.pdf>
5. *Pravova doktryna Ukrainy: u 5 t.* [The legal doctrine of Ukraine]. Zah. red. Yu. P. Bytiaka. T. 2. Publichno-pravova doktryna Ukrainy. Kharkiv: Pravo Publ, 2013. 864 p.
6. Dmytriiev A. I., Muraviov V. I. *Mizhnarodne publichne pravo: navchalnyi posibnyk.* [International Public Law]. Kyiv: Yurinkom Inter Publ., 2000. 640 s.
7. Butkevich V. G. *Sovetskoe pravo i mezhdunarodnyi dogovor* [Soviet law and international treaty]. Kiev: Vysha shkola Publ, 1977. 264 p.
8. Nguen Kuok Din', Patrik Daie, Alen Pelle. *Mezhdunarodnoe publichnoe pravo: v 2 t.* [International Public Law]. T. 1. Kyiv, Sfera Publ., 2000. 440 p.
9. *Aktual'nye problemy mezhdunarodnogo prav* [Actual problems of international law] Pod. red. G. A. Antselevich, A. A. Pokreshchuka. Kiev, Ukr. akad. vneshnei trgovli Publ, 2006. 351 p.
10. Semenov V. S., Prahniuk O. Ia. *Mizhnarodno-pravovi aspekty Konstytutsii Ukrainy* [International legal aspects of the Constitution of Ukraine]. Kyiv: In Yure Publ, 1997. 32 p.
11. *Opinion on the Constitution of Ukraine, Strasbourg, 11 March 1997, CDL-INF(97)2.* Available at: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-INF\(1997\)002-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-INF(1997)002-e).
12. Buremskyi M. V. *Deiaki osoblyvosti zastosuvannia v Ukraini mizhnarodnykh dohovoriv po borotbi z orhanizovanoiu zlochynnistiu* [Some peculiarities of the application in Ukraine of international treaties on combating organized crime.]. Visnyk akademii pravovykh nauk Ukrainy. 1999. №2(17). S. 50–58.
13. Denysov V. N., Melnyk A. Ia. *Rozvytok pravovykh zasad ta mekhanizmv verkhovenstva mizhnarodnoho prava u vnutrishnomu pravi Ukrainy* [The development of legal ambushes is the mechanism of the supremacy of international law in the internal rights of Ukraine]. Vzaiemodiia mizhnarodnoho prava z vnutrishnim pravom Ukrainy. Kyiv: Yustinian Publ, 2006. pp. 12–39.
14. Luts L. A. *Problemy vzaiemodii natsionalnykh ta mizhderzhavnykh pravovykh system* [Problems of interaction between national and interstate legal systems]. Pravova derzhava: Shchorichnyk naukovykh prats. Kyiv: Instytut derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy Publ, 2002. Vol. 13. pp. 394–400.

Дата надходження: 27.01.2018 р.